

Skånemejerier

MJÖLK OCH MÅNGFALD

MJÖLKPRODUKTIONENS BIDRAG TILL BIOLOGISK MÅNGFALD
I KULTURLANDSKAPET

LACTALIS

SKÅNEMEJERIERS ARBETE MED BIOLOGISK MÅNGFALD

BIOLOGISK MÅNGFALD AVGÖRANDE FÖR FRAMTIDENS LIVSMEDELSPRODUKTION

Välfungerande ekosystem med hög biologisk mångfald är en förutsättning för ett hållbart jordbruk som kan producera livsmedel både nu och i framtiden. Med betande djur på öppna gräsmarker har mjölkproducenter dessutom en viktig roll för att främja biologisk mångfald. Därför lägger vi på Skånemejerier och gårdarna som producerar vår mjölk stor vikt vid att bidra till ett levande kulturlandskap med en hög biologisk mångfald.

I den här publikationen berättar vi om hur mjölkgårdar i Sverige bidrar till att bevara och öka den biologiska mångfalden. Vi ger även exempel på åtgärder som Skånemejeriers mjölkleverantörer genomför för att gynna växt- och djurliv.

HÅLLBAR MJÖLKGÅRD

Hållbar mjölkgård är Skånemejeriers program för ökad hållbarhet i gårdsledet. Programmet har tre fokusområden: **klimat**, **djur-omsorg** och **biologisk mångfald**. I ett nära samarbete med mjölkleverantörerna har vi målsättningen att öka gårdarnas positiva påverkan på djur, klimat och natur, och samtidigt minska den negativa påverkan.

I programmet ingår en hållbarhetsersättning som incitament för att driva insatser och arbetssätt som bidrar till ökad hållbarhet på gårdsnivå. Hållbarhetsersättningen ger betalt för åtgärder som vidtas på gårdarna idag, men motiverar också till ytterligare satsningar.

MJÖLKGÅRDARNA BIDRAR TILL BIOLOGISK MÅNGFALD

Genom att belöna gårdar som bedriver ett aktivt arbete för att öka och bevara biologisk mångfald, vill vi bidra till att öka mjölkproduktionens positiva påverkan på djur- och växtliv i odlingslandskapet. Därför är biologisk mångfald ett av de sex nyckelområden som ingår i hållbarhetsersättningen och ger upp till 11 poäng av de totala 80 poäng som finns tillgängliga inom ersättningen. Gårdarna får dels poäng för att underhålla naturbetesmarker genom bete, dels för att genomföra åtgärder som bidrar till att öka den biologiska mångfalden i jordbrukslandskapet.

Åtgärderna som belönas kan vara fleråriga och omfattande, till exempel restaurering av naturbetesmark eller anläggning av våtmark, eller ettåriga och enklare att genomföra, som odling av kantzoner eller skapande av boplatser för insekter och andra djur. Tanken är att alla gårdar, oavsett läge och förutsättningar, ska kunna göra något för att gynna flora och fauna i odlingslandskapet.

Åtgärderna på sidorna 6-8 ingår bland de åtgärder som gårdarna kan få poäng för inom hållbarhetsersättningen. Informationen om mjölkleverantörernas arbete kommer från en enkät som vi skickade ut till samtliga leverantörer år 2024 som en del av vårt arbete med Hållbar mjölkgård och vår hållbarhetsersättning. Enkäten besvarades av 281 leverantörer.

VAD ÄR BIOLOGISK MÅNGFALD?

Biologisk mångfald är variationsrikdomen bland alla levande växter, djur och andra organismer samt deras livsmiljöer. Detta innefattar mångfald inom arter, mellan arter och av ekosystem.

MJÖLKPRODUKTIONENS BIDRAG TILL BIOLOGISK MÅNGFALD

BETANDE DJUR VÅRDAR LANDSKAPET

Hundratala år av slåtter och bete har gjort naturbetesmarker till en av de mest artrika naturmiljöerna i Sverige¹. De betande djuren, som länge har varit en stomme i det svenska jordbruket, har bidragit till att forma vårt kulturlandskap. Enligt Artdatabankens rapportering för 2020² är igenväxning av landskapet en av de största orsakerna till förlust av biologisk mångfald i Sverige och har en stor negativ påverkan på drygt 1 400 rödlistade arter. För att behålla sin artrikedom behöver markerna fortsatt hållas öppna. Därför är djurens bete avgörande för att bevara den biologiska mångfalden i jordbrukslandskapet. Speciellt viktiga för biologisk mångfald är naturbetesmarker, det vill säga betesmarker som aldrig har gödslats eller plöjts. På naturbetesmarkerna skapar djurens bete och tramp förutsättningar som gynnar en mängd gräs och blommande örter. En mångfald av växter skapar i sin tur förutsättningar för insekter och andra djur.

¹ Tunón, Håkan & Sandell, Klas, (red.). (2021). Biologisk mångfald, naturnyttor, ekosystem-tjänster. Svenska perspektiv på livsviktiga framtidsfrågor. CBMs skriftserie 121. SLU Centrum för biologisk mångfald, Uppsala & Naturvårdsverket, Stockholm.

² Wenche Eide, Karin Ahnén, Ulf Bjelke, Sanna Nordström, Elisabet Ottosson, Jonas Sandström och Sebastian Sundberg. (2020). Tillstånd och trender för arter och deras livsmiljöer - rödlistade arter i Sverige 2020. SLU Artdatabanken.

DEN VIKTIGA VALLODLINGEN

I det svenska jordbruket ägnas runt 45 procent av åkerarealen åt odling av vall och grönfoderväxter³, det vill säga gräs, klöver och andra arter för foder till idisslande djur. En mångfald av arter i vallen har en positiv effekt på den biologiska mångfalden både ovan och under jord. Problemen med skadedjur blir mindre när skadedjurens naturliga fiender får bättre förutsättningar, vilket i sin tur minskar behovet av kemisk bekämpning. Vallarna innehåller både gräs och kvävefixerande växter så som klöver, vilket gör att tillförsel av kväve genom gödsling blir lägre. Forskning från Sveriges lantbruksuniversitet (SLU)⁴ visar att kolhalten i marken på mjölkgårdar är högre än på rena växtodlingsgårdar tack vare en omfattande vallodling.

³ Jordbruksverket, Jordbruksmarkens användning 2024.

⁴ Kajsa Henryson, Katharina H. E. Meurer, Martin A. Bolinder, Thomas Kätterer & Pernilla Tidåker. (2022). Higher carbon sequestration on Swedish dairy farms compared with other farm types as revealed by national soil inventories. Carbon Management.

Fotograf: Åsa Sandgren

"VÅRDA DET DU HAR!"

Intervju med Pernilla Tidåker, Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Pernilla Tidåker är universitetslektor i livsmedelssystem på Institutionen för energi och teknik på Sveriges lantbruksuniversitet, SLU. Hennes forskning handlar bland annat om indikatorer och verktyg för att utvärdera ekosystemtjänster och biologisk mångfald i jordbruket.

Vi ställde några frågor om biologisk mångfald och mjölkproduktion till Pernilla.

Vilka är mjölkproduktionens största bidrag till den biologiska mångfalden?

Mjölk- och nötköttproduktion har förutsättningar som andra produktionsinriktningar ofta saknar på grund av det viktiga betet som gynnar både växter och insekter.

Idisslande djur som nötkreatur och får kan bidra till ett jordbrukslandskap med naturbetesmarker och andra landskapselement där den biologiska mångfalden är stor. Sådana landskap ger många ekosystemtjänster, bland annat för att pollinerande insekter trivs där och för att miljöerna är bra boplatser för naturliga fiender till skadedjur⁵.

Vilka råd skulle du ge till en mjölkbonde som vill arbeta mer med biologisk mångfald?

Vårda det du har och främja naturen som finns på gården. Bygg på mjölkgårdens egna goda förutsättningar, det som är kärnan i verksamheten. I slättbygd med mycket spannmålsodling kan det göra stor skillnad att till exempel så kantzoner med blandningar av blomsterfrön, men på många mjölkgårdar fungerar det utmärkt att bygga på det som redan finns och låta befintlig flora och naturliga pollinatörer frodas. Till exempel kan man sköta åkerrenar så att naturliga kantzoner skapas, eller låta remsor av blommande klöver växa upp i vallen. Allra viktigast är att bevara och om möjligt utöka arealen med naturbetesmark.

Vilka resurser skulle du rekommendera om man vill lära sig mer om biologisk mångfald på mjölkgården?

Jordbruksverket har bra information och råd på sin hemsida och i broschyrer. Länsstyrelsen kan erbjuda utbildning och råd om odlingslandskapets natur- och kulturvärden. Det brukar också vara givande att delta i fältvandringar på gårdar med ett aktivt arbete med mångfald i kulturlandskapet för inspiration och utbyte av erfarenheter.

⁵ Karlsson, J.O., Tidåker, P. & Rös, E. (2022). Smaller farm size and ruminant animals are associated with increased supply of non-provisioning ecosystem services. Ambio.

SÖK RÅDGIVNING OCH ERSÄTTNING FÖR DINA INSATSER

Länsstyrelsen erbjuder rådgivning kring biologisk mångfald i jordbrukslandskapet. De kan guida dig som är mjölkproducent till åtgärder som passar för just dig och din gård. Det finns dessutom en rad olika bidrag att söka för åtgärder som bevarar och stärker den biologiska mångfalden. Du kan till exempel söka bidrag för att:

Restaurera betesmarker.

Läs mer hos Jordbruksverket.

Anlägga eller restaurera våtmarker.

Läs mer hos Naturvårdsverket.

Anlägga blommade fältkanter.

Läs mer hos Jordbruksverket.

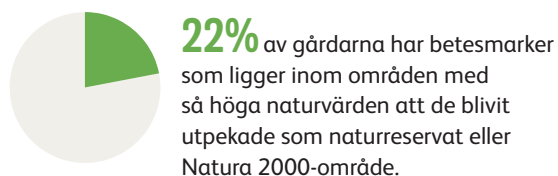
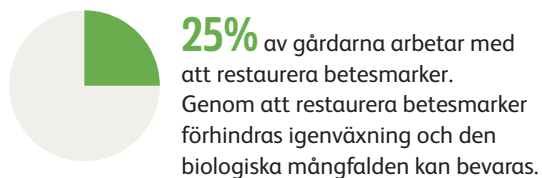
OMSORG AV VÄRDEFULLA NATURMILJÖER

Mjölkgårdarna som producerar mjölk åt Skånemejerier finns ofta i mosaiklandskap med en variation av åkrar, skog, vatten och betesmarker. I landskap med en stor variation av naturtyper finns goda förutsättningar för att många arter ska trivas.

Genom att värna variationen bidrar mjölkgårdarna därför till att bevara den biologiska mångfalden. Här beskrivs fyra exempel på värdefulla naturmiljöer som finns hos mjölkproducenterna.

NATURBETESMARKER

På mjölkgårdarna som producerar mjölk åt Skånemejerier finns stora arealer betesmarker. Här betar mjölkkor, men även andra nötkreatur som kalvar och sinkor. Runt 11 500 hektar av betesmarkerna är naturbetesmarker, som är mycket artrika och bidrar till att göra landskapet mer varierat och vackert.

VÅTMARKER

Våtmarker är viktiga livsmiljöer för en mängd växter och djur. Många våtmarker bidrar också med klimatnytta genom att lagra kol. De gör dessutom landskapet mer motståndskraftigt mot översvämningar och torka, vilket är viktigt för att hantera klimatförändringens effekter. Nya våtmarker kan grävas ur på lågpunkter och andra lämpliga platser i landskapet. Befintliga våtmarker som av olika anledningar har vuxit igen kan restaureras för att återskapa naturvärden.

SKYDDADE SMÅBIOTOPER

Vissa småbiotoper är skyddade genom det så kallade generella biotopskyddet. Småbiotoperna bidrar med värdefull variation i landskapet. I dem hittas många arter av kärlväxter, lavar, mossor, insekter, fåglar och andra djur och som var vanliga förr, men som blivit mer ovanliga när jordbrukslandskapet förändrats.

Exempel på skyddade småbiotoper som ofta förekommer på mjölkgårdar är:

Odlingsrösen i jordbruksmark –
finns på **57%** av gårdarna.

Stenmurar i jordbruksmark –
finns på **80%** av gårdarna.

Åkerholmar – finns på
59% av gårdarna.

SKOGSBRYN

Det finns även biotoper som inte är skyddade, men likväl värdefulla för biologisk mångfald. Ett exempel är skogsbryn, som är övergångszoner mellan skog och öppen jordbruksmark. I de soliga, variationsrika skogsbrynen trivs många växter och djur. Skogsbryn behöver oftast skötas för att inte växa igen. Det kan göras genom till exempel röjning eller bete.

På **64%** av gårdarna sköts skogsbryn för att förhindra igenväxning och bibehålla naturvärden.

ÅTGÄRDER SOM STÄRKER VÄXT- OCH DJURLIV

Utöver att värna om värdefulla naturmiljöer genomför mjölkgårdarna som producerar mjölk åt Skånemejerier även andra åtgärder som ytterligare gynnar växter och djur. Vilka åtgärder som kan genomföras beror på gårdens förut-

sättningar utifrån till exempel storlek och vilka naturmiljöer som finns där – men alla kan göra något.

Här beskrivs fyra exempel på åtgärder som våra leverantörer genomför för att gynna biologisk mångfald.

ODLA BLOMMADE KANTZONER

Blommande kantzoner på åkermark eller blomsterremsor längs med vägar erbjuder pollen- och nektarresurser till pollinerare och andra insekter. Kantzoner vid åkermarker kan dessutom minska näringsläckage.

På **22%** av gårdarna odlas blommande kantzoner eller blomsterremsor.

SKAPA BOPLATSER FÖR INSEKTER OCH ANDRA DJUR

Det finns en brist på boplatser för många insekter, fåglar och andra djur i landskapet. Genom att skapa boplatser på lämpliga platser kan därför förutsättningarna för dessa djur förbättras. Det handlar till exempel om att sätta upp fågelholkar, lämna död ved eller placera ut halmbalar intill blomrika miljöer.

80% av gårdarna har skapat boplatser för att gynna djurlivet.

ODLA VALL OCH ANDRA GRÖDOR UTAN KEMISKA BEKÄMPNINGSMEDEL

Kemiska bekämpningsmedel medför negativa effekter på biologisk mångfald. När kemiska insektsmedel används påverkar de till exempel ofta andra insekter så som naturliga fiender till skadegörare. Därför är det positivt för den biologiska mångfalden att odla grödor utan kemiska bekämpningsmedel.

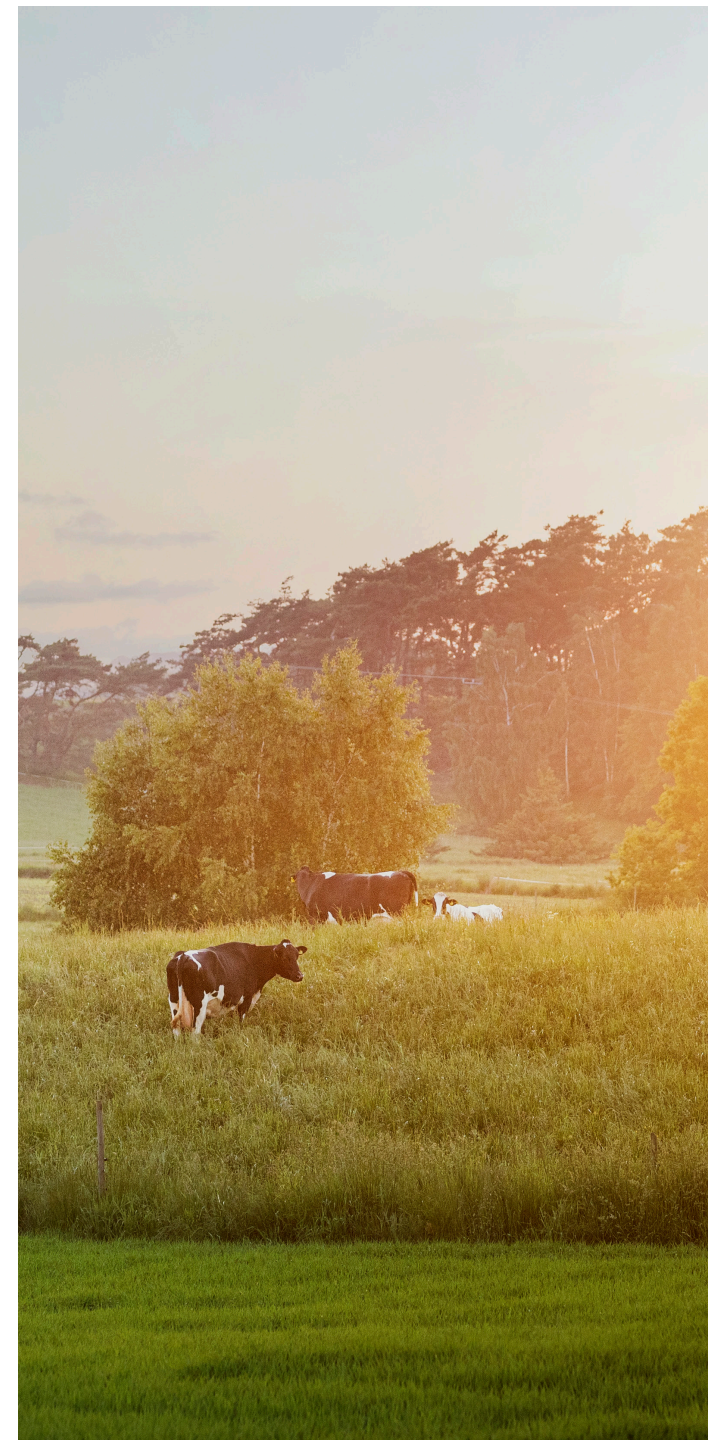
På gårdarna brukas **66%** av den totala åkerarealen utan kemiska bekämpningsmedel.

LÅT ÅKERMARKEN VARA BEVUXEN VINTERTID

På vinterbevuxen åkermark, där marken täcks av till exempel vall, höstsådda grödor eller mellangrödor, är näringsläckaget mindre än på bar mark. Eftersom övergödningen påverkar våra vattenmiljöer negativt medför minskat näringsläckage positiva effekter för den biologiska mångfalden.

På gårdarna är i genomsnitt **85%** av åkermarkerna vintergröna.

KULTURLANDSKAP OCH KLIMATNYTTA PÅ ELESTORPS GÅRD

Fotograf: Johanna Sandgren

Åsa Sandgren är sjunde generationens lantbrukare på **Elestorps gård**. Tillsammans med sin sambo Peter Nilsson driver hon mjölkproduktion med 50 mjölkkor. Åsa har ett stort intresse och engagemang för biologisk mångfald, ett intresse som grundas i landskapet där hon lever och driver sitt lantbruk. "Variationen i landskapet är vad jag gillar", berättar Åsa. "Här finns ett mosaiklandskap av skog, myr och kulturmiljöer."

Det varierade landskapet skapar förutsättningar för ett rikt växt- och djurliv. "Den biologiska mångfalden är en resurs som finns helt naturligt här, med marker som varit betade sedan urminnes tider och aldrig varit uppodlade" berättar Åsa. "Det är en resurs som vi tar tillvara på gården".

På Elestorps gård är mjölkproduktionen baserad på bete. Huvuddelen av betet sker på gårdens 35 hektar naturbetesmark. För Åsa är det viktigt att låta djuren vara ute så mycket som möjligt, vanligtvis från maj till december. Betet medför fördelar för både djurhälsan och den biologiska mångfalden, menar Åsa. På naturbetesmarkerna trivs en mängd växter, insekter, svampar och fåglar. Djurens tramp skapar störningar som gynnar till exempel orkidéer. Att ha djur betande på naturbetesmarker ger också en inkomstkälla, eftersom det beviljas EU-stöd via Jordbruksverket.

**"DEN BIOLOGISKA MÅNGFALDEN
ÄR EN RESURS SOM FINNS HELT
NATURLIGT HÄR"**

På gården har även två våtmarker anlagts. Den ena våtmarken ligger inom en betesmark. Här häckar bland annat sångsvan, trana, tofsvipa och smådopping. "Det är betet som gör att vi får en biologisk mångfald vid våtmarken, annars hade den växt igen", förklarar Åsa. Våtmarker bidrar dessutom med nyttor för klimatet och hjälper oss att möta klimatrelaterade utmaningar. "Vi behöver bygga oss robusta inför klimatförändringarna. Med mer vatten i landskapet är vi bättre rustade för både torra och blöta perioder", berättar Åsa.

Fotograf: Åsa Sandgren

DJUR, JAKT OCH VÄXTODLING I SAMSPEL PÅ BJERSGÅRDS GODS

Fotograf: Jonna Persson

På **Bjersgårds gods** bedrivs mjölkproduktion, växtodling, skogsbruk och jakt. Mjölkproduktionen är kärnverksamheten och den ekonomiska möjliggöraren för gårdens övriga verksamheter. **Alexander Brannebo** är gårdens viltmästare. Viltmästarrollen fokuserar traditionellt på att förvalta jaktbart vilt. Något som är utmärkande för Bjersgård är att viltmästarens roll dessutom fokuserar mycket på biologisk mångfald för alla gårdens verksamheter.

”För oss är det viktigt att både tillvarata de värden för biologisk mångfald som finns på gården och att fundera på hur vi kan skapa nya värden”, berättar Alexander.

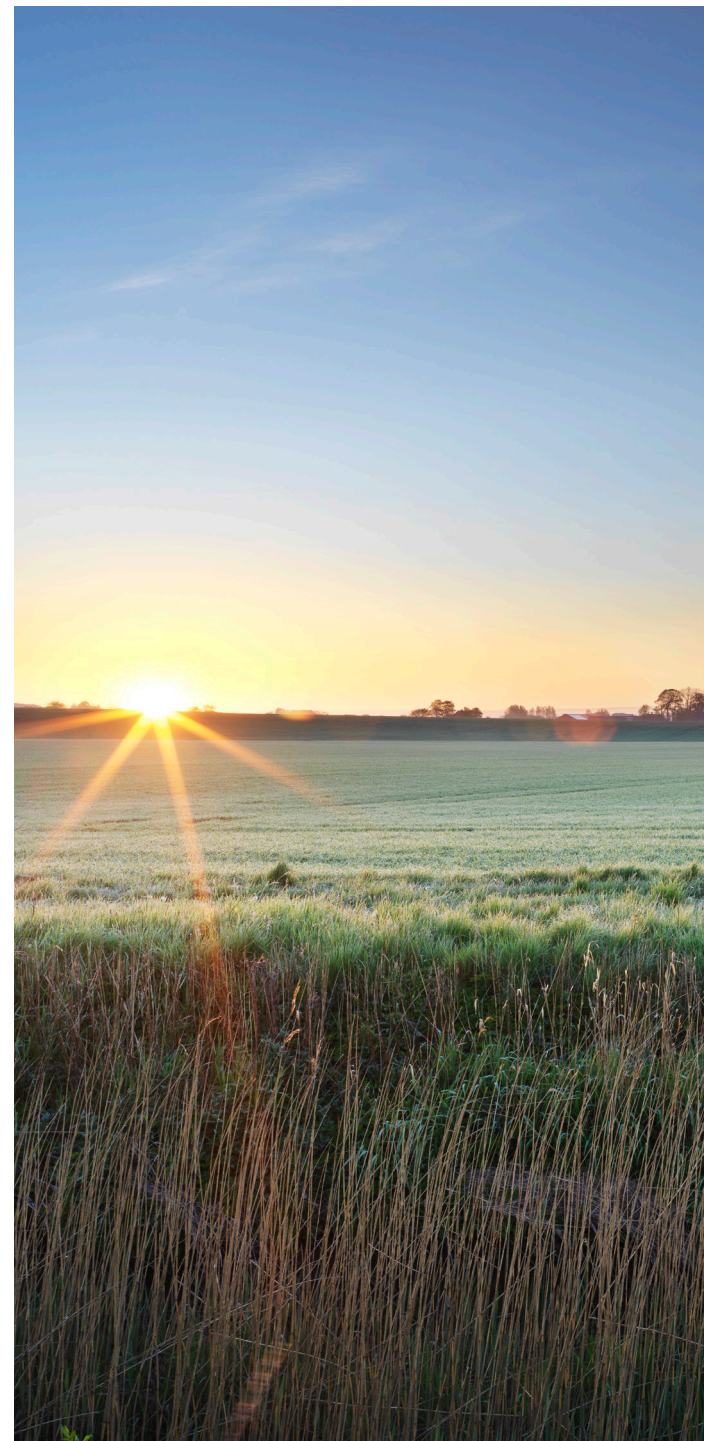
Att tillvarata befintliga värden handlar bland annat om att säkerställa att gårdens värdefulla naturbetesmarker fortsätter att betas. Nya värden skapas genom åtgärder som att plantera lähäckar och att anlägga blommande fältkanter.

**”FÖR OSS ÄR DET VIKTIGT ATT BÅDE
TILLVARATA DE VÄRDEN FÖR
BIOLOGISK MÅNGFALD SOM FINNS
PÅ GÅRDEN OCH ATT FUNDERA PÅ
HUR VI KAN SKAPA NYA VÄRDEN”**

På Bjersgårds marker finns mycket gott om gamla ekar. För att ge ekarna förutsättningar att fortsätta växa och utveckla naturvärden frihuggs gamla och grova ekar. Frihugningen gynnar många arter av svampar, lavar och insekter som är knutna till eken. Åtgärden gynnar dessutom jaktbart vilt eftersom ekollonen blir foder till viltstammarna.

Alexander ser flera vinster med att jobba med biologisk mångfald. Landskapet blir vackrare med blommor och en variation av naturtyper. En rik insektsfauna kan minska behov av kemiska bekämpningsmedel i växtodlingen. Och arbetet förbättrar dessutom förutsättningarna för jaktbart vilt.

Enligt Alexander är en framgångsfaktor i Bjersgårds arbete med biologisk mångfald att gårdens olika verksamhetsområden har ett nära samarbete. Alexander och godsets ägare delar dessutom en framtidsvision om att skapa ett landskap som är både vackert och produktivt. ”När man kör genom Bjersgårds marker ska det märkas att här gör man saker annorlunda”, avslutar Alexander.

Skånemejerier

Skånemejerier · Box 7025, 200 42 Malmö
www.skånemejerier.se